

Carmen Calvo, *Ahora mismo iba a llamarte*, 1998. Tècnica mixta, collage, fotografia. 50 x 40 cm.

EL TREMP PSICOPÀTIC

IMPASSIBLES DAVANT EL SOFRIMENT ALIÈ

Javier Moltó

THE PSYCHOPATHIC TEMPERAMENT. UNMOVED IN THE FACE OF ANOTHER'S SUFFERING. THE CLINICAL CONCEPT OF PSYCHOPATHY IS LINKED INEXTRICABLY TO CRIMINAL VIOLENCE, BUT THERE ARE MARKED QUANTITATIVE AND QUALITATIVE DIFFERENCES BETWEEN PSYCHOPATHS AND NON-PSYCHOPATHS. THE PSYCHOPATHY CHECKLIST-REVISED (PCL-R) WAS DEVELOPED BY HARE TO IDENTIFY CLECKLEY-TYPE PSYCHOPATHS IN PRISON SETTINGS, MEASURING TWO DIFFERENT DIMENSIONS: THE CORE INTERPERSONAL-AFFECTIVE FEATURES (FACTOR 1), AND THE ANTISOCIAL DEVIANCE FEATURES (FACTOR 2). PSYCHOPATHS ARE THOUGHT TO BE CHARACTERIZED BY ABNORMAL EMOTIONAL RESPONSIVENESS. PSYCHO-PHYSIOLOGICAL RESEARCH USING ELECTRODERMAL REACTIVITY SHOWS DIMINISHED ELECTRODERMAL RESPONSE TO THREAT CUES IN PSYCHOPATHS. THIS UNDER-AROUSAL –SHARED BY OTHER UNINHIBITION SYNDROMES AND ANTISOCIAL POPULATIONS– IS MAINLY RELATED TO THE IMPULSIVE ANTISOCIAL DIMENSION OF PSYCHOPATHY (PCL-R FACTOR 2). HOWEVER, A MORE DIRECT INDEX OF EMOTIONAL ACTIVATION, AND IN PARTICULAR ACTIVATION ASSOCIATED WITH THE DEFENSIVE SYSTEM, HAS RECENTLY BEEN PROVIDED BY THE FEAR-POTENTIATED STARTLE PARADIGM. DATA INDICATE THAT PSYCHOPATHS LACK STARTLE POTENTIATION WHEN SUBJECTED TO AVERSIVE SLIDES. THIS LACK OF EMOTIONAL RESPONSE IS RELATED SPECIFICALLY TO THE AFFECTIVE-INTERPERSONAL FACTOR (FACTOR 1) OF THE PCL-R, CONSISTENT WITH THE IDEA THAT THESE CORE FEATURES OF PSYCHOPATHY REFLECT LOW FEAR.

Encara que el concepte clínic de psicopatia es troba estretament relacionat amb la conducta criminal, i particularment amb la violència criminal, no podem acceptar, ingènuament i erròniament, que tots els psicòpates cometin crims violents o que les persones que porten una vida antisocial i criminal han de ser necessàriament psicòpates. Tanmateix, quan els psicòpates cometin crims, ho fan exhibint un patró –quantitativament i qualitativament– diferent al d'altres delinqüents violents. Així doncs, s'ha documentat a bastament que els psicòpates constitueixen un grup d'alta densitat i versatilitat en el crim, que inicien la seua carrera delictiva a una edat molt primerenca i que realitzen activitats criminals més extenses i variades que les d'altres tipus de delinqüents. A més, la violència perpetrada pels psicòpates té un caràcter netament depredador, és ins-

**«ELS PSICÒPATES
CONSTITUEIXEN EL GRUP
MÉS VIOLENT D'AGRESSORS
HUMANS EN TERMES DE
PERSISTÈNCIA, FREQUÈNCIA
I SEVERITAT DELS SEUS
CRIMS»**

trumental, i la manifesten d'una manera cruel, freda i calculada, sense el colorit afectiu que acompanya la violència de les persones no psicòpates. En definitiva, els psicòpates constitueixen el grup més violent d'agressors humans en termes de la persistència, freqüència i severitat dels seus crims. Les característiques definitòries de la psicopatia

–falta d'empatia o remordiments, impulsivitat, versatilitat criminal– permeten entendre l'íntima relació existent entre la psicopatia i la violència.

■ LA PSICOPATIA I LES SEUES DUES DIMENSIONS: AFECTIVOINTERPERSONAL I DESVIACIÓ SOCIAL

La psicopatia constitueix un trastorn de la personalitat de conseqüències devastadores per a la societat que es defineix per una constel·lació de característiques afecti-

FACTOR 1: Afectiu / Interpersonal

1. Facilitat de paraula / Encant superficial
2. Sentit desmesurat d'autovàlua
4. Mentider patològic
5. Estafador / Manipulador
6. Absència de remordiment o sentiment de culpa
- 7 Afecte superficial
8. Insensibilitat afectiva / Absència d'empatia
16. Incapacitat per acceptar la responsabilitat de les pròpies accions

FACTOR 2: Desviació social

3. Necessitat d'estimulació / Tendència a l'avorriment
9. Estil de vida parasitari
10. Pobre autocontrol de la conducta
12. Problemes de conducta en la infància
13. Absència de metes realistes a la llarga
14. Impulsivitat
15. Irresponsabilitat
18. Delinqüència juvenil
19. Revocació de la llibertat condicional

Ítems addicionals

11. Conducta sexual promíscua
17. Freqüents relacions maritals de curta durada
20. Versatilitat criminal

El *Psychopathy Checklist* i el seu successor, el *Hare Psychopathy Checklist-Revised* (HARE, R. D., 1991, *Hare Psychopathy Checklist-Revised (PCL-R)*, Toronto, Multi-Health Systems) s'han convertit en l'estàndard de diagnòstic de la psicopatia i permeten avaluar dues dimensions. La psicopatia és definida pels trets del primer factor, com l'absència de remordiment o el sentiment desmesurat d'autovàlua. A la dreta, Alfredo Galán, conegut com l'«assassí de la baralla», durant una de les sessions del judici. Galán, un exmilitar, va matar la seua primera víctima el 2003.

ves, interpersonals i conductuals. L'actual conceptualització clínica de la psicopatia procedeix del treball de Hervey Cleckley (1941), que, en la seua famosa monografia *The mask of sanity*, va proposar setze criteris diagnòstics per a identificar les persones amb aquest trastorn. No obstant això, aquesta proposta no va poder mesurar-se empíricament fins al 1980, quan Robert D. Hare va elaborar un instrument adient: el *Psychopathy Checklist* (PCL). El PCL i el seu successor, el *Hare Psychopathy Checklist-Revised* (PCL-R; 1991) s'han convertit en l'estàndard diagnòstic de la psicopatia i permeten avaluar dues dimensions o factors amb distint valor explicatiu (taula 1). El factor 1 reflecteix una sèrie de trets afectius i interpersonals considerats nuclears en la psicopatia, com la grandiositat, l'absència d'empatia i de culpa o la manipulació. El factor 2 al·ludeix a la falta d'autocontrol conductual, la irresponsabilitat, l'absència de metes o la delinqüència juvenil. És important aclarir que el que es coneix com a trastorn antisocial de la personalitat (TAP) es relaciona més

amb aquesta segona dimensió, un estil de vida antisocial i desviat, que no amb els trets afectius i interpersonals típics de la psicopatia. Són precisament aquests últims aspectes els considerats nuclears per la majoria d'investigadors a l'hora de caracteritzar-lo. En suma, la clau de volta de la psicopatia rau en una resposta emocional deficitària. Quines dades aporta el laboratori psicofisiològic per a la comprensió de la reactivitat emocional anòmla dels psicòpates?

«ELS PSICÒPATES TENEN DIFICULTATS PER A APRENDRE A INHIBIR LA SEUA CONDUCTA DAVANT ESTÍMULS QUE EN EL PASSAT ELS HAN CONDUÏT A REBRE CÀSTIGS»

■ **LA PSICOFISIOLOGIA DE LA PSICOPATIA**

En els últims 45 anys ha augmentat l'interès per l'estudi d'indicadors psicofisiològics de la psicopatia, atès el caràcter involuntari i no invasiu d'aquestes mesures, la sensibilitat als canvis ambientals que presenta i l'enorme potencial per a explorar les relacions entre els processos i estats psicològics, d'una banda, i els processos biològics, de l'altra.

Tradicionalment, la mesura més utilitzada per a posar a prova la hipòtesi d'una reactivitat emocional

deficitària en els psicòpates ha estat la conductància de la pell, és a dir, les petites fluctuacions que es produeixen en l'activitat elèctrica de la pell (suor) i que depenen exclusivament del sistema nerviós autònom. Es pensa que l'activitat electrodermica està relacionada amb les respostes emocionals. Així, davant la presència d'estímuls, ja siguin desagradables o agradables, els individus mostren increments similars en la conductància de la pell, i per això es considera com un índex de desvetllament o *arousal* fisiològic no diferenciat.

Precisament el nostre equip d'investigació ha aconseguit replicar aquest resultat amb una mostra d'interns del Centre Penitenciari de Castelló, classificats com a psicòpates, mixtos o no psicòpates –segons les seues puntuacions en el PCL-R (vegeu figura 1) (Moltó *et al.*, 2001). Com es pot observar, encara que el patró quadràtic de reactivitat (majors respostes de conductància davant l'estimulació agradable i desagradable que no davant la neutra) és el mateix per a tots els grups, això no obstant, els psicòpates i els interns del grup mixt presenten una activitat electrodermica atenuada en comparació al grup d'interns no psicòpates. Això suggereix que la hiporeactivitat autonòmica no és específica de la psicopatia, sinó, més aviat, una característica que subjau a les síndromes per desinhibició i al comportament antisocial.

Globalment, l'estudi de l'activitat electrodermica dels psicòpates ha demostrat repetidament que aquests subjectes, comparats amb individus normals, mostren respostes de conductància atenuades o petites davant estímuls que avisen de l'aparició immediata d'un càstig –ja siga una descàrrega elèctrica o un so aversiu–, així com davant estímuls neutres que, emparellats amb estímuls aversius en tasques de condicionament aversiu, arriben a ser capaços d'assenyalar la seua aparició. Finalment, tenen dificultats per aprendre a inhibir la seua conducta davant estímuls que en el passat els han conduït a rebre càstigs (dèficit en l'aprenentatge d'evitació passiva). Dit d'una altra manera, els psicòpates presenten una hiporeactivitat

«LA PSICOPATIA CONSTITUEIX UN TRASTORN DE LA PERSONALITAT DE CONSEQÜÈNCIES DEVASTADORES PER A LA SOCIETAT QUE ES DEFINEIX PER UNA CONSTEL·LACIÓ DE CARACTERÍSTIQUES AFECTIVES, INTERPERSONALS I CONDUCTUALS»

interpersonals (factor 1) que constitueixen, precisament, el nucli de la psicopatia.

Recentment s'ha proposat una nova mesura psicofisiològica com a índex més directe de l'activació emocional que, a diferència de la conductància de la

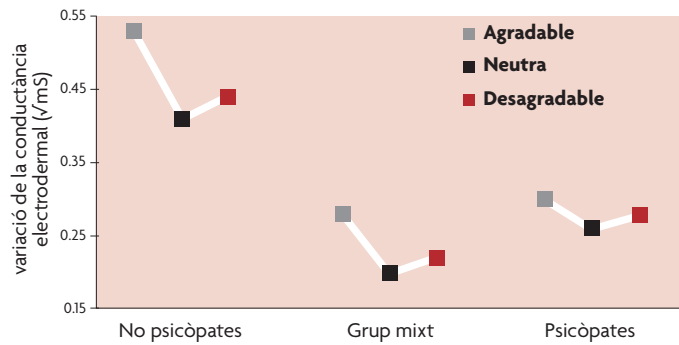

Figura 1. Resultat de l'estudi realitzat amb una mostra d'interns del Centre Penitenciari de Castelló, classificats com a psicòpates, mixtos o no psicòpates. Els resultats suggereixen que la hiporeactivitat autonòmica no és específica de la psicopatia, sinó, més aviat, una característica que subjau a les síndromes per desinhibició i al comportament antisocial.

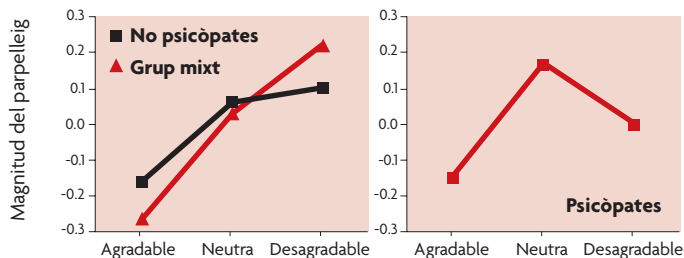

Figura 2. Els psicòpates no potenciaven la seua resposta de parpelleig quan se'ls presentaven imatges aversives, sinó que mostraven una atenuació d'aquest reflex, tal com succeeix amb l'estimulació agradable.

electrodermica davant l'estimulació aversiva, la qual cosa s'adiu amb la visió clàssica dels psicòpates com a individus relativament sense por i insensibles al càstig. No obstant això, com que aquest *hipo-arousal* autonòmic també s'ha observat en altres síndromes antisocials, es pensa que està relacionat amb el temperament impulsiu i desinhibit. Per tant, la hiporeactivitat electrodermica està més associada amb la dimensió d'antisocialitat (factor 2) del trastorn que no amb les característiques afectives i

Pres de Moltó *et al.*, 2001.

Pres de Patrick, 1993.

María Gómez, *Acecho* o *Los muertos no cierran los ojos*, 2006. Tècnica mixta amb espàtula i línia a pinzell.

pell, permet discriminar els estats emocionals agradables dels desagradables, en particular l'activació associada amb el sistema de defensa: el paradigma del reflex de sobresalt. La resposta de sobresalt és una resposta reflexa protectora que es produeix davant la presentació d'estímuls inesperats i abruptes (per exemple, sorolls aversius intensos) en la majoria dels mamífers. El parpelleig, produït per la ràpida contracció del múscul orbicular situat davall de l'ull, és el component més estable de la resposta de sobresalt i ocorre abans de 50 mil·lisegons des de la presentació del soroll inesperat, per la qual cosa no està subjecte al control voluntari. El mesurament d'aquesta resposta sol realitzar-se mitjançant un registre electromiogràfic, col·locant dos elèctrodes just davall de l'ull a fi de mesurar els potencials bioelèctrics que provoca la contracció del múscul orbicular. Se sap, a més, que en les persones normals un soroll inesperat provoca un parpelleig de major magnitud (*potenciació*) quan veuen imatges desagradables (mutilacions, armes apuntant-los) que quan veuen imatges neutres (objectes), i que el parpelleig és de menor magnitud (*inhibició*) quan veuen imatges agradables (escenes eròtiques, menjar). Per a explicar aquest resultat, el professor Peter J. Lang ha proposat que els estímuls amb càrrega emocional (per exemple imatges agradables o desagradables) activen un dels dos sistemes motivacionals bàsics (apetitiu o aversiu), i que el resultat és una mobilització de l'organisme cap a l'estímul (aproximació) o de retirada d'aquest (fugida). Així, en funció de la direcció de la tendència de resposta activada, la resposta reflexa al so inesperat pot augmentar o disminuir. Les imatges desagradables provoquen un estat d'acció defensiva que va en la mateixa direcció de la reacció al soroll inesperat i aversiu i que dóna lloc a la potenciació del reflex. Inversament, els estímuls agradables provoquen una tendència d'aproximació que és contrària a l'acció defensiva promoguda pel so aversiu, i el resultat és una inhibició de la resposta de parpelleig. En suma, la magnitud del sobresalt pot utilitzar-se per conèixer si la reacció emocional provocada per un determinat estímul és positiva (apetitiva) o negativa (defensiva): està demostrat que la intensitat del sobresalt és un indicador de l'activació del sistema de defensa.

**«LA PSICOPÀTIA PODRIA
ESTAR ASSOCIADA A UNA
DEFICIÈNCIA EN LA
REACTIVITAT DEL SISTEMA
MOTIVACIONAL DE DEFENSA;
L'ABSÈNCIA DE POR N'ÉS LA
CARACTERÍSTICA MÉS
ESSENCIAL»**

Aplicant aquest paradigma, C. Patrick ha estat el primer a provar que en una mostra de reclusos classificats com a psicòpates, no psicòpates o mixtos –en funció de les seues puntuacions en el PCL-R–, els psicòpates no potenciaven la seua resposta de parpelleig quan se'ls presentaven imatges aversives –fet que sí que ocorria en els altres dos grups– sinó que mostraven una atenuació d'aquest reflex, tal com succeeix amb l'estimulació agradable (figura 1). A més, Patrick ha demostrat que aquest dèficit observat en la potenciació del reflex de sobresalt està exclusivament relacionat amb les característiques afectives i interpersonals de la psicopatia (factor 1) i no amb la dimensió de desviació antisocial (factor 2). Aquest resultat crític –replicat en diferents laboratoris, inclòs el nostre– representa el suport empíric més important que ha rebut la hipòtesi que la psicopatia s'associa a

una deficiència específica en la reactivitat del seu sistema motivacional de defensa i l'absència de por és la seua característica més essencial. Si tenim en compte que la potenciació del reflex de sobresalt durant la presentació d'estímuls aversius està mediatitzada per l'amígdala, aquests resultats suggereixen que els psicòpates poden tenir un dèficit en l'activació amigdalària davant l'estimulació aversiva. Serien, per tant, incapaços d'adquirir respostes condicionades de por. Esperem que la futura investigació neurocientífica aclaresca les estructures i circuits corticals i subcorticals responsables de la resposta emocional anòmala dels psicòpates. ☺

des de por. Esperem que la futura investigació neurocientífica aclaresca les estructures i circuits corticals i subcorticals responsables de la resposta emocional anòmala dels psicòpates. ☺

BIBLIOGRAFIA

- CLECKLEY, H., 1941, *The mask of sanity* (1a ed.). St. Louis, MO, Mosby.
 HARE, R. D., 1991, *The Hare Psychopathy Checklist-Revised*, Toronto, Multi-Health Systems.
 MOLTÓ, J.; POY, R.; PASTOR, M. C.; MONTAÑÉS, S.; SEGARRA, P.; TORMO, M. P., 2001, *Emoción y psicopatía: Estudio experimental sobre el déficit en el procesamiento de información emocional con internos del Centro Penitenciario de Castellón*, Castellón, Fundación Dávalos-Fletcher.
 PASTOR, M.C.; MOLTÓ, J.; VILA, J.; LANG, P. J., 2003, «Startle reflex modulation, affective ratings and autonomic reactivity in incarcerated Spanish psychopaths», *Psychophysiology*, núm. 40, pp. 934-938.
 PATRICK, C. J.; BRADLEY, M. M.; LANG, P. J., 1993, «Emotion in the criminal psychopath: Startle reflex modulation», *Journal of Abnormal Psychology*, núm. 102, pp. 82-92.
 PATRICK, C. J. (ed.), 2006, *Handbook of psychopathy*, Nova York, The Guilford Press.

Javier Moltó. Departament de Psicologia Bàsica, Clínica i Psicobiologia, Universitat Jaume I de Castelló.